

AB KOMİSYONU 2014 TÜRKİYE İLERLEME RAPORU

Ön Değerlendirmeler

Dilek İştar Ateş - Dilek Aydın 8 Ekim 2014 TS/BXL/15-11

1. AB ile Türkiye İlişkileri

- 2012 yılında başlatılmış olan ‘‘Pozitif Gündem’’ katılım müzakerelerini siyasi reformlar, müktesebatla uyum, dış politika alanında diyalog, AB programlarına katılım, terörle mücadele, ticaret, enerji, vize ve göç alanlarında tamamlamaya devam etmiştir.
- Türkiye AB’ye katılım taahhüdünü ifade etmeye devam etmiş, Başbakan 2014 yılını ‘‘AB yılı’’ ilan etmiş, Ocak 2014’te Brüksel’e ziyaretinde AB Konseyi, AB Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu Başkanları ile görüşmüştür.
- Eylül ayında Türkiye, AB’ye katılım sürecini canlandırma hedefiyle ‘‘AB Stratejisi’’ kabul etmiştir.
- **Vize serbestisi** diyaloğuna paralel olarak AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması 16 Aralık 2013’te imzalanmış, 1 Ekim’de yürürlüğe girmiştir.
- AB ve Türkiye enerji alanındaki işbirliğini sürdürmüş ve bunun kapsamını nükleer enerji ve sürdürülebilir enerji alanlarına genişletmiştir.
- Tamamlanmış olan 33 tarama raporundan 9 tanesi Konsey’de bekletilmektedir; AB üyeleri arasındaki uzlaş eksikliği müzakere başlıkları ile ilgili çalışmaları kesintiye uğratmıştır.
- Toplamda 14 başlık müzakerelere açılabilmiştir. (Bilim ve araştırma; sanayi ve işletmeler; istatistik; mali denetim; Trans-Avrupa Ağları; tüketicinin korunması ve sağlık; fikri mülkiyet hakları; şirket hukuku; bilgi toplumu ve medya; sermayenin dolaşımı; vergi; çevre; gıda güvenliği; veterinerlik ve bitki sağlığı; bölgesel politikalar)
- Bölgesel politikalar ve yapısal araçların eşgüdümü konusundaki 22 numaralı müzakere başlığı Kasım 2013’te müzakerelere açılmıştır.
- AB Konseyi’nin 11 Aralık 2006’da aldığı karar yürürlükte kalmaya devam etmiştir.
- AB ve Türkiye arasındaki kapsamlı siyasi diyalog sürmüştür. Bakanlar düzeyinde toplantı şubat ayında, direktörler düzeyinde toplantı ise Mart ayında gerçekleşmiştir.
- AB Konseyi’nin Aralık 2013 kararları uyarınca Suriye, Kuzey Afrika, Afrika Burnu, Ortadoğu ve Körfez, Afganistan, Orta Doğu süreci, Pakistan, Rusya, Ukrayna, Güney Kafkasya, Orta Asya, silahsızlanma, terörle mücadele ve yabancı militanlar konularında Türkiye ile diyalog geliştirilmiştir.
- Ortaklık Komisyonu ve Ortaklık Konseyi Haziran 2014’te toplanmıştır.
- AB Ekonomik ve Parasal Birliği kapsamında ekonomi politikalarının eşgüdümü ve denetimi ile ilgili olarak Türkiye, AB üye ülkeleri ve AB Komisyonu ile çok taraflı ekonomik diyaloğa katılmaktadır.
- AB Komisyonu’nun çağırısı üzerine Dünya Bankası’nın gerçekleştirdiği **Gümrük Birliği** değerlendirmesi raporu Nisan ayında yayımlanmıştır.

- Rapor, Gümrük Birliği'nin her iki taraf ekonomisine olumlu katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Rapor ticari ilişkilerin genişletilmesi ve işleyişle ilgili sorunların ele alınması gereğine işaret etmektedir. Rapordaki tavsiyelere ilişkin takip AB ve Türkiye arasında başlatılmıştır.
- Türkiye AB'nin 6. ticaret ortağı olmaya devam etmiştir.
- AB Komisyonu ve Türkiye, Yeni Katılım Öncesi Mali Araç (IPA II) için yeni öncelikler belirlemiş, IPA Komisyonuna Temmuz ayında sunularak 26 Ağustos'ta onaylanması sağlanmıştır. Hukukun üstünlüğü, **temel haklar**, işçileri ve sivil toplum konularına IPA I'e kıyasla IPA II kapsamında daha fazla kaynak aktarılacaktır. Eğitim, istihdam ve **sosyal politikalar** diğer öncelikli alanlar olacaktır.
- IPA II kapsamında çevre, ulaşım ve enerji alanlarında etkin kaynak kullanımı ve **düşük karbonlu** ekonomi hedeflenecektir.
- Tarım ve kırsal kalkınma alanlarında gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası, tarım ve balıkçılık hedeflenecektir.

2. Siyasi Kriterler ve Genişletilmiş Siyasi Diyalog

Bu bölüm Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşılama konusunda kaydettiği ilerlemeyi ele almaktadır.

2.1. Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü

- 11 Haziran'da TBMM Kürt sorununun "**çözüm sürecine** yasal bir dayanak kazandırmak üzere" çerçeve yasa kabul etmiştir.
- Çerçeve yasada terörün ortadan kaldırılması, sosyal kapsamanın güçlendirilmesi, PKK'dan ayrılanların topluma katılımı, silahların bırakılması, kamuoyunun eski militanların geriye dönüşü fikrine hazırlanması gibi konular ele alınmıştır. Yasa 1 Ekim'de yürürlüğe girmiştir.
- AB, çözüm sürecini desteklemeye devam etmektedir.

Anayasa

- Parlamento Uyum Komisyonu yeni Anayasanın 170 maddesinden 60'ı üzerinde ön uzlaşmaya ulaşmıştır.
- Uzlaşının devamlı olmaması nedeniyle AKP Kasım 2013'te Uyum Komisyonu'ndan çekilmiş; Aralık ayında da komisyon dağılmıştır.
- 2010'daki anayasa değişikliklerinin uygulamaya konulmasıyla ilgili olarak kişisel verilerin korunması, askeri mahkemeler ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesine yönelik önlemler gibi alanlarda uygulama yasaları hala çıkarılmamıştır.
- **Anayasa süreci** askıya alınmıştır.
- Venedik Komisyonu ile danışma süreci devam ettirilmelidir.

Seçimler

- Doğrudan ilk Cumhurbaşkanlığı seçimi 10 Ağustos'ta gerçekleşmiştir.
- Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılım %74,13 oranı ile diğer seçimlere katılımdan daha düşük gerçekleşmiştir.
- Yurtdışında ikamet eden seçmenler ilk defa ikamet ettikleri ülkelerdeki temsilciliklerde oy kullanabilmişlerdir.

- Önceki seçimlerle karşılaştırıldığında Cumhurbaşkanlığı seçimine katılım daha düşük gerçekleşmiştir. Özellikle **yurtdışı seçmenlerin** katılımı kayıtlı 2,7 milyon seçmenin %8,31'i olarak oldukça düşük oranda gerçekleşmiştir.
- Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (AKPM) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Cumhurbaşkanı adayı olarak Başbakan'ın resmi konumunu kullanması ve medyanın konuyu yanlı olarak ele alması ve diğer adaylar önünde Başbakanın daha ayrıcalıklı konumda olmuş olması ile ilgili endişelerini ifade etmiştir.
- AGİT ve AKPM **seçim kampanyalarının finansmanı**, kapsamlı raporlama, yaptırımlar ve saydamlığın sınırlı olması gibi alanlarda ilerleme gerektiğini belirtmektedir.
- Yerel seçimler 30 Mart 2014'te seçmenlerin %89'unun katılımıyla gerçekleşmiştir. Seçimler 1 Haziran'da 2 ilçede yenilenmiştir.
- Seçimler genel anlamda iyi organize edilmiş ve huzur ortamı içinde gerçekleşmiştir.
- Seçim kampanyaları kutuplaşmalara sahne olmuştur. Yolsuzlukla ilgili iddialar bazı şehirlerde protestolara neden olmuştur. Birçok belediyede seçim sonuçlarına karşı çıkmış ve itiraz başvurularından sonra 13 belediyede seçim sonuçları değişmiştir.
- Seçim sonuçlarına rekor seviyede itiraz gelmesi Türkiye'deki kutuplaşmayla ilişkilendirilmektedir.
- Seçimler, adaylar tarafından açıklanan seçim kampanya bütçeleri, kampanyalara yapılan bağışlar ve yine adaylar tarafından açıklanan mal varlıkları üzerine **yasal ve kurumsal bir denetimin** olmadığı bir ortamda gerçekleşmiştir.
- Aydın (CHP), Diyarbakır (BDP) ve Gaziantep'te (AKP) büyükşehir belediye başkanı seçimlerini kadın adaylar kazanmıştır. Bununla birlikte kadınların siyasi hayatta temsili düşüktür.
- Seçim kampanyası dönemi, devlet kaynaklarının Başbakan yararına suiistimal edildiği ve adayların medyada eşit yer bulamadığı yönünde endişelere yol açmıştır.

Parlamento

- Anayasa Mahkemesi tutuklu yargılanan seçilmiş altı milletvekilinin haklarının ihlal edilmiş olduğuna hükmetmiş ve bu milletvekilleri tahliye edildikten sonra TBMM'de yeminlerini etmiştir.
- Terörle Mücadele Kanunu'nun ve Anayasa'nın 14. maddesinin kısıtlayıcı yorumlanması milletvekillerinin ifade özgürlüğü açısından risk oluşturmaya devam etmektedir.
- Yolsuzluk suçlarıyla ilgili olarak milletvekili dokunulmazlığının kapsamı geniş olmaya devam etmektedir.
- Eski bakanlarla ilgili yolsuzluk suçlarını araştırmak üzere Mayıs ayında TBMM'de bir soruşturma komisyonu kurulmasına karar verilmiştir. AKP, görev alacak milletvekillerini belirlemekte iki ay geciktiği için komisyon ancak 8 Temmuz'da kurulabilmiştir. 9 AKP, 4 CHP, 1 MHP ve 1 BDP/HDP'den olmak üzere 15 milletvekilinden oluşmaktadır.
- 14 Temmuz'da Soruşturma Komisyonu Başkanı içindekiler dizini mevcut olmadığı gerekçesiyle dosyayı savcılara geri göndermiştir.
- Komisyonun muhalefet partisi üyelerinden biri süreçteki gecikmeleri protesto etmek amacıyla üyelikten istifa etmiştir.
- Ağustos ayı sonunda Soruşturma Komisyonu suç iddialarını incelemeye başlamıştır.
- 9 milletvekili hükümetin yolsuzluk iddialarını ele alış yöntemini ve dersanelerin kapatılmasını protesto etmek üzere AKP'den istifa etmiştir.

- 10 milletvekili yerel seçimlerde belediye başkanı olarak seçildikleri için TBMM'den istifa etmiştir. BDP'den bir milletvekili hariç diğerleri Halkın Demokrasi Partisi'ne (HDP) geçmiştir.
- Değişikliklerden sonra TBMM'de 313 AKP, 130 CHP, 52 MHP, 27 HDP, 1 DBP ve 14 bağımsız milletvekili bulunmaktadır. 13 koltuk boş durumdadır.
- 31 Ekim'de kamu görevlilerinin kıyafet yönetmeliğinde yapılan değişiklik ile bazı AKP'li kadın milletvekilleri Genel Kurul'a başörtülü olarak katılmış ve uzun süredir devam eden yasak böylece ortadan kalkmıştır. Sonrasında Parlamentonun iç tüzüğünde değişiklik ile kadınların pantolon giymesine izin verilmiştir.
- Mart ayında kabul edilen yasa ile Türkçe dışındaki dillerde siyasi kampanyalar olanaklı hale gelmiş, siyasi partilerde eşbaşkanlık yasallaştırılmış ve siyasi partilerin yerel örgütlenmeleri ile ilgili kurallar sadeleştirilmiştir.
- Önümüzdeki seçimlerden itibaren siyasi partilere verilecek hazine yardımının çapı genel seçimlerde %3 oy alan partileri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Ancak kurallar bağımsız olarak seçildikten sonra milletvekilleri tarafından TBMM'de kurulan BDP/HDP gibi grupları kapsamayacaktır.
- Eylül 2013'teki demokratikleşme paketi sürecinde TBMM'de temsil için %10 barajının düşürülmesi gündeme gelmiş fakat önümüzdeki genel seçimlerden önce barajın düşürülmemesine karar verilmiştir.
- Parlamentonun asli görevlerini yürütme kapasitesi, siyasi partiler arası diyalog ve uzlaşma eksikliği nedeniyle kesintiye uğramaya devam etmiştir.
- Önemli yasaların kabulü öncesinde hazırlık çalışmaları ve **danışma sürecinin** yetersiz olması durumu sürmektedir. İnternet yasası, yargı, dersanelerin kapatılması, Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) yasaları parlamentoda yeterince tartışılmadan, paydaşlar ve sivil toplumla danışma süreci gerçekleştirilmeden kabul edilmiştir.
- Mayıs ayında TBMM'de toplumsal barış yollarının araştırılması ve **çözüm sürecinin** değerlendirilmesi amacıyla Meclis Araştırma Komisyonu kurulmuştur.
- MİT yasasının işleyişi ve denetimini revize eden yasanın oluşturulması sırasında TBMM'de kurulan Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu'na verilen yetki ve görevler sınırlıdır.
- Teknik uzmanlığı olan bir komisyon bulunmaması nedeniyle TBMM'nin Sayıştay raporlarını izleme ve kamu harcamalarını denetleme fonksiyonu yetersizdir.
- TBMM'nin hükümet, ordu ve kamu harcamalarını denetleyebilmesinde ilerleme sağlanamamıştır.
- TBMM ve Avrupa Parlamentosu KPK çatısı altında toplanmaya devam etmiştir.
- Genel olarak siyasi partilerle ilgili yasal gelişmeler olumlu düzeydedir. Ancak Avrupa standartlarına tam uyum gereklidir. Yasama sürecinin kapsayıcı ve danışma ile gerçekleşmesi geçerli kural olmak yerine istisna olmaya devam etmiştir.

Cumhurbaşkanı

- Önceki Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün görev süresi 28 Ağustos'ta dolmuştur. Raporlama süresi içinde Gül, AB üyeliği süreci için Türkiye'nin siyasi reformlara devam etmesi gerektiğini vurgulamış; uzlaştırıcı rol oynamaya devam etmiş ve kutuplaşmalardan kaçınılması için toplumu uyarmıştır.
- Dersanelerin kapatılması, MİT yasası ve internet yasası gibi AKP'nin desteklediği yasaları kabul ettiği gerekçesiyle muhalefet tarafından eleştirilmiştir.
- Twitter ve YouTube'a erişimin yasaklanmasını kamuoyunda açık bir şekilde eleştirmiştir.
- Yeni Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 28 Ağustos'ta yemin ederek göreve başlamıştır. Yemin töreninde yaptığı konuşmasında tüm halkın Cumhurbaşkanı olacağını söylemiştir.

- Yeni anayasa ile “Yeni Türkiye” inşa edeceğini ve kalkınma çalışmalarına devam edileceğini ve ayrıca AB'ye katılım müzakerelerinin Türkiye için stratejik bir hedef olduğunu belirtmiştir.

Hükümet

- Yılın büyük bir bölümünde Başbakan, dört bakan, yakınları, en büyük kamu bankasının genel müdürü, bazı kamu görevlileri ve işadamlarına yönelik 17 ve 25 Aralık yolsuzluk iddiaları üzerine yoğunlaşmıştır.
- Yolsuzluk iddialarına adı karışan dört bakanın dokunulmazlığının kaldırılması sürecinde önemli gecikmeler gerçekleşmiştir.
- Yolsuzluk iddialarına cevap olarak hükümet “Gülen Hareketi” tarafından kontrol edilen devlet içindeki “paralel yapı” tarafından hükümete karşı bir “darbe” girişimi olduğunu iddia etmiştir.
- 17 ve 25 Aralık soruşturmasında ilk olarak görevli olan savcı ve polisler görevlerinden alınmış ve başka yerlere atanmıştır. Birçok polis görevlisi gözaltına alınmıştır. Eylül ayında İstanbul Başsavcılığı yolsuzluklarla ilgili 96 zanlı hakkında takipsizlik kararı vermiştir.
- Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın göreve başlamasından sonra 29 Ağustos'ta yeni Hükümet 6 Eylül'de TBMM'de güvenoyu alarak göreve başlamıştır.
- Ahmet Davutoğlu Başbakan ve Ak Parti Başkanı olarak göreve başlamıştır.
- Reform İzleme Grubu raporlama döneminde iki defa toplanmıştır.
- AB Bakanlığı'nın koordinasyon görevini güçlendiren yasa Eylül ayında kabul edilmiştir.
- **Yerel yönetimlere** yetki devrinde ilerleme mevcut değildir.
- Mali konularla ilgili yerel yönetimlere yetki devri sınırlı düzeydedir. Yerel yönetimlerin gelirlerindeki hükümet gelir ve harcama payı 2013'te %10'un altında kalmıştır.
- Kamu hizmetlerinin Kürtçe de verilebileceğine ilişkin Ocak 2013'teki plan resmi olarak hayata geçirilmemiştir.
- Genel olarak, Hükümetin yolsuzluk iddialarına yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı ve etkinliğine müdahale teşkil edecek şekilde cevabı endişeye yol açmaktadır.

Kamu Yönetimi

- Türkiye'de kapsamlı bir kamu idaresi **reformu** stratejik çerçevesi bulunmamaktadır. Strateji kabul edilmeli ve eşgüdümünden sorumlu bir makam oluşturulmalıdır.
- Yasa kalitesinin artırılması için etki analizi yapılması gereğiyle ilgili ilerleme bulunmamaktadır.
- Stratejik planlama ve bütçeleme süreçleri arasındaki kopukluk hükümet politikalarının uygulanmasını güçleştirmektedir.
- Kamu idaresi ve insan kaynakları yönetimi alanında Aralık ayındaki yolsuzluk iddialarıyla ilgili olarak hâkim, savcı, polis memurları ve diğer memurların görevlerinin değiştirilmesi kamu idaresinin verimliliğini engellemekte ve siyasetleşmenin artmasına sebep olmaktadır.
- Kamu hizmeti reformu gereklidir. Performansa dayalı yükselme güvence altına alınmalıdır.
- AB müktesebatına aykırı olarak bağımsız kurumların faaliyeti konuyla ilgili bakanlıkların denetimi altında olmaya devam etmiştir.
- Kamu Maliyesi Yönetimi sisteminin farklı bölümlerinde reform olmuştur, ancak kapsamlı bir reform programı bulunmamaktadır.
- Yıllık bütçeleme süreci saydam kurallara dayalıdır fakat bakanlıklara kısa terminler vermektedir.
- Kendi kaynaklarından harcamalar kalemi, genel bütçe kapsamı dışında bırakılmaktadır.

- Açık bir nakit ve borç yönetimi politikası uygulamadadır. Bununla birlikte yerel idareler ve kamu teşkilatları Hazine'nin onayı olmadan borç alabilmektedir.
- Kamu idaresi reformu alanında ilerleme sınırlı düzeyde kalmıştır. Kamu maliyesi reformu güçlendirilmelidir.

Ombudsman

- Eylül 2014 itibarıyla Ombudsman 3502 şikâyetten 2170'ini cevaplandırmıştır. Bu şikâyetlerin çoğu insan hakları, **engelli hakları**, kamu hizmetleri, sosyal güvenlik, mülkiyet hakları, vergi alanlarındadır.
- Ombudsman 56 tavsiye kararı yayınlamış, idare makamları ise bunların sadece 5'i ile ilgili eyleme geçmiştir.
- Ombudsman'ın kendi inisiyatifıyla inceleme yapabilmesi ve yerinde denetimler yapabilmesi, yanı sıra Ombudsman'ın önerilerinin takibiyle ilgili değişiklik tasarıları kabul edilmemiştir.
- Ombudsman askeri hizmet sırasında kötü muameleye maruz kalma ve görevden azil ile ilgili şikâyetleri ele almıştır.
- Gezi Parkı olaylarında polisin güç uygulaması ile ilgili şikâyetler sonrasında orantısız güç kullanıldığı tespitini içeren rapor yayınlamıştır. Raporda Türk yasalarının Avrupa standartlarına uyum sağlaması, güvenlik güçlerinin sadece kaçınılmaz olduğu durumlarda ve denetim altında, kademeli bir şekilde orantılı güç kullanması, kolluk kuvvetlerinin eğitimlerine devam edilmesi tavsiyeleri yer almaktadır.
- Ombudsman'ın yıllık raporu TBMM'deki ortak komisyona sunulmuştur. Genel Kurul'a sunulduktan sonra resmi gazetede yayımlanması beklenmektedir.
- Ombudsman makamı çalışan sayısını artırmış ve işe alınan kişilerin eğitimine devam edilmiştir.
- Genel olarak Ombudsman makamı vatandaşların temel hakları ile ilgili bilincin artmasına katkı sağlamıştır.
- Ombudsman makamının toplanma hakkı, güvenlik güçlerinin orantısız güç kullanması gibi konularla ilgili tavsiye kararları Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadıyla uyumlu olmuştur.
- Ombudsman kararlarının ulusal idare makamları tarafından takibini güvence altına almak üzere önlem alınmalıdır.

Güvenlik Güçlerinin Sivil Denetime Tabi Olması

- Barış süreci ile ilgili konular hariç Silahlı Kuvvetler siyasi konularda yorum yapmaktan kaçınmıştır.
- Nisan 2014'te kabul edilen MİT Yasası MİT'e olağanüstü geniş yetkiler vermektedir.
- Şubat ayında kabul edilen yasa ile Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarının görevleri ile ilgili suçlardan dolayı soruşturma açılmasına Başbakan ve İçişleri Bakanı'nın karar vermesi olanaklı hale gelmiştir.
- Sayıştay'ın güvenlik, savunma ve istihbarat dairelerinin denetim raporlarına erişimi sınırlıdır.
- MİT Yasası MİT'e bütçe dışı bir fon olan Savunma Sanayi Destek Fonu'na Başbakan ve Savunma Bakanı'nın onayıyla erişim olanağı vermektedir. Bu durum güvenlik sektörünün mali açıdan saydamlığını daha da sınırlamaktadır.
- Ekim ayında askerlik hizmeti 15'ten 12 aya indirilmiştir.
- Askere alınan kişilerin hakları ile ilgili bilinçlendirme artmıştır.
- Vicdani ret konusunda ilerleme sağlanmamıştır.
- Sivil idarenin ordu üzerindeki yetkilerinin artması için Yüksek Askeri Şura'nın kompozisyonu ve yetkileri ile ilgili yasal hükümlerin değişmesi gereklidir.
- Genelkurmay Başkanı Savunma Bakanı yerine Başbakan'a karşı sorumlu olmaya devam etmiştir.

- Sivil makamın jandarma kuvvetleri üzerindeki yetkileri sınırlı düzeydedir.
- Haziran ayında Anayasa Mahkemesi Balyoz davasında savunmanın adil yargılanma haklarının ihlal edildiğine karar vermiş ve 99 kişi serbest bırakılmıştır. Bu karar yeniden yargılama sürecinin önünü açmıştır.
- Haziran ayında 1980 askeri darbesinin hayatta olan liderleri yaşam boyu hapse mahkûm edilmişlerdir.
- 28 Şubat “post-modern” darbesinin zanlıları adli gözetim altında salıverilmişlerdir.
- Nisan ayında İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi Ergenekon davası ile ilgili gerekçeli kararını açıklamıştır. Anayasa Mahkemesi kararıyla Genelkurmay Eski Başkanı “hukuka aykırı olarak özgürlüğünden mahrum bırakıldığı” gerekçesiyle tahliye edilmiştir. Mahkemenin kararı üzerine 52 kişi tahliye edilmiştir.
- Uludere (Roboski) olayı ile ilgili sivil ve askeri takibatlar sonuçlandırılmamıştır. Genelkurmay Askeri Savcılığı beş ordu görevlisi hakkında takipsizlik kararı vermiştir. Kararda operasyonel hatalar olduğu kabul edilmekte ve hava saldırısının yasal bir şekilde onaylandığı belirtilmektedir.

Sivil Toplum

- Türkiye’de sivil toplum gelişmeye devam etmiştir.
- İçişleri Bakanlığı derneklerin yardım toplayabilmesi ile ilgili kanunu sivil toplum ile istişare ederek hazırlamıştır. Bununla birlikte sivil toplum ile danışma için yerleşik bir yapı bulunmamaktadır.
- Hükümet-sivil toplum ve parlamento-sivil toplum ilişkileri sistemli bir **danışma mekanizması** sayesinde geliştirilmelidir.
- STK’lar işleyişlerini olumsuz etkileyecek boyutlara varacak ölçüde devlet denetimine tabi tutulmaya devam edilmektedir.
- Vergi teşvikleri gibi uygulamalar kanalıyla derneklerin yurt içinde özel kaynaklardan yararlanmasının sağlanması yerine, derneklerin mali yönetimleri daha da karmaşık hale gelmiştir.
- STK’lara sağlanan kamu kaynakları yeterince saydam ve belirli kurallara dayanmamaktadır. Kaynak aktarımı daha çok bakanlıklarla ortak projeler vasıtasıyla yapılmaktadır.
- Vergi muafiyeti ve kamu yararına çalışan kuruluş statüsü sınırlı sayıda STK’ya Bakanlar Kurulu kararıyla verilmektedir.
- AB ve Türkiye arasında Sivil Toplum Diyaloğu Programı devam etmiştir.

Yargı

- Birçok yargı mensubunun görevlerinden alınarak başka görevlere atanmalarına da yol açan HSYK Kanunu üzerinde yapılan değişiklikler yargının bağımsızlık ve tarafsızlığı ile güçler ayrılığı ilkesi konularında ciddi endişelere yol açmıştır. Anayasa Mahkemesi yeni HSYK Kanunu’nun bazı maddelerinin anayasaya aykırı olduğuna hükmetmiş ve Hükümete ilgili maddeleri gözden geçirerek yeni bir kanun hazırlamak üzere üç aylık süre vermiştir.
- Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru almaya devam etmiştir. YouTube ve Twitter’a erişimin engellenmesi ve Hrant Dink davalarını ele almıştır.
- Şubat ayında özel yetkili mahkemeler ortadan kaldırılmış ve özel yetkileri Bölge Ağır Ceza Mahkemeleri’ne devredilmiştir. Gözaltında bulundurma azami süresi 10 yıldan 5 yıla indirilmiştir. AB üye ülkeleri ile kıyaslandığında bu süre oldukça uzundur. Geçiş dönemi uygulanmadan yapılan bu değişiklikler iş yoğunlukları zaten yüksek olan mahkemelere daha fazla yük getirmiştir.

- Paydaşlara danışılmaksızın adalet sisteminde sürekli değişiklikler yapılması Türk ceza sisteminin yapısının zayıflaması riskini barındırmaktadır.
- Yeni MİT yasasının adli denetim olmaksızın telefon dinlemeleri ve gözetlemelere olanak sağlaması Avrupa standartlarına aykırıdır.
- Savcılarının soruşturma yürütme kapasitesi, duruşmalarda çapraz sorgulamanın zayıf uygulaması, iddianamelerde gerekçeli delillerin zayıf kalması, yargılama öncesi gözaltı ve tutukluluk uygulamasının aşırı kullanımı ve tutukluluk sürelerinin uzunluğu başta olmak üzere ceza adalet sistemi mevzuatı ve uygulamalarına yönelik endişeler geçerliliğini korumaktadır.
- Adli yardımın kapsamı ve kalitesi yetersiz kalmakta ve uzun zamandır süregelen sorunların çözümüne yönelik destek sağlayacak etkin gözetim gerçekleştirilmemektedir.
- Bu alanda mesleki cinsiyet dengesine yönelik önemli bir gelişme olmamıştır. Kadınlar yargı mensuplarının yaklaşık dörtte birini oluşturmakta ve özellikle savcı ve yönetici kademelerinde daha az temsil edilmektedirler.

Yolsuzlukla Mücadele

- Özellikle Aralık 2013'te başlayan yolsuzluk soruşturmalarının ardından yolsuzluk iddiaları Türkiye'nin siyasi gündeminde geniş bir yer edinmiştir. Yolsuzluk iddialarının ele alınma şekli görevi suiistimal iddialarının ayırım gözetmeden, saydam ve tarafsız bir şekilde değerlendirilmeyeceğine ilişkin ciddi şüphelere yol açmıştır.
- Siyasi partilerin ve seçim kampanyalarının finansmanına ilişkin kurallar ve milletvekili dokunulmazlıkları konusunda hiçbir somut adım atılmamıştır.
- 2010-2014 Saydamlığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı'nın uygulamasına devam edilmiş, ancak uygulamanın sonuçlarına dair TBMM'ye veya sivil topluma hiçbir bilgi verilmemiştir.
- Türkiye'nin 2014 sonrası dönem için yolsuzlukla mücadele stratejisi ve eylem planı oluşturup oluşturmayacağına karar vermesi gerekmektedir.
- Bu alandaki çalışmalarda somut sonuçlar elde edilmesi için daha fazla siyasi irade göstermenin yanı sıra daha fazla **sivil toplum katılımı** sağlanması gerekmektedir.

Örgütlü Suçlarla Mücadele

- Türkiye **terörün finansmanı** ile mücadele programını geliştirmiştir.
- Polis teşkilatı, tanık koruma birimlerinin mevcudiyetini 77 ili kapsayacak şekilde genişletmiştir.
- 2010 yılında imzalanan Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi onaylanmıştır.
- Yeni kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü insan kaçakçılığına ilişkin sorumlulukları polis teşkilatından devralmıştır. Aynı zamanda **insan kaçakçılığı** kurbanlarına yönelik İstanbul, Ankara ve Antalya'da bulunan barınma merkezleri mali destek ve insan kaçakçılığı ile mücadele destek hattı 157'nin faaliyetleri de Genel Müdürlüğün yetki ve sorumluluk alanına dâhil edilmiştir.

2.2. İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması

- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları üzerine Türkçe bir veri bankası oluşturulmuş ve AİHM'nin ilgili kararlarının Türkçe çevirileri Adalet Bakanlığı web sitesinde yayımlanmaya başlanmıştır.
- İnsan Hakları Üzerine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planının Mart ayında kabul edilmiş olması önemli bir adımdır.
- İnsan hakları mekanizma ve kurumları üzerine çalışmalar devam etmiştir.
- İşkencenin Önlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi Ek Seçmeli Protokolü'nde öngörülen **ulusal önleme mekanizması** görevi İnsan Hakları Kurumu'na verilmiştir. Ancak İnsan Hakları Kurumu'nun ve ulusal önleme mekanizmasının bağımsızlığı güçlendirilmelidir.
- Eşitliği desteklemek ve **ırkçılık**, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve tahammülsüzlükle mücadele üzerine bir kurum kurulmalıdır.
- İnsan hakları savunucularının çalışmalarının kolaylaştırılması konusu özellikle ele alınmalıdır.
- Hükümet işkence ve kötü muamelenin önlenmesine yönelik yasal güvenceler sağlanması için çalışmalarını sürdürmüştür.
- Resmi gözaltı merkezlerinde kötü muamele vakalarının ciddiyeti ve sayısı azalmaya devam etmiştir.
- Gösterilerde sıklıkla aşırı güç kullanılması ve tutuklamalar endişe yaratmaktadır.
- Gösterilerde güç kullanımının orantılı olmasını güvence altına alacak net ve bağlayıcı kurallar oluşturulmalıdır.
- TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komitesi askerlik hizmeti sırasında kötü muameleye yönelik gözetime başlamıştır. Askerlik hizmeti sırasında kötü muamele vakaları bildirilmiştir.
- Kolluk kuvvetleri sıklıkla işkence ve kötü muamele iddiasında bulunan şahıslara karşı dava açmaktadır ve mahkemeler tarafından çoğunlukla bu davalara öncelik verilmektedir.
- İşkence veya kötü muamele iddialarında hızlı, ayrıntılı, bağımsız ve etkili bir inceleme başlatılmaması endişe yaratmaktadır.
- Cezaevi yetkililerinin eğitimlerinde olumlu yönde değişiklikler olmuştur. Ancak cezaevlerinde aşırı kalabalıklaşma ve insan hakları durumu hala endişe yaratmaktadır.
- Cezaevlerinin kurumsal gözetimi güçlendirilmelidir.
- Çocuk ve hasta tutukluların durumu acil olarak ele alınmalıdır.
- İnsan Hakları İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı'nın kabulü, yargılama öncesi gözaltı ve tutukluluk sürelerinin azaltılması kararı ve sonucunda gözaltında olan gazetecilerin serbest bırakılması olumlu gelişmelerdir.
- İnternet ortamında da dâhil olmak üzere **ifade özgürlüğünü** kısıtlayan yasal düzenlemeler kabul edilmiştir.
- İfade özgürlüğü ve basın özgürlüğünü sınırlayan uygulamalar olmuştur.
- YouTube ve Twitter'a erişimin tamamen yasaklanması kararı, daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş olsa da ciddi endişe yaratmıştır.
- Siyasetçiler tarafından yapılan caydırıcı açıklamalar ve eleştirel gazetecilere karşı açılan davalar, **medya** sektöründeki **mülkiyet yapısı** medya kuruluşlarının sahipleri ve gazeteciler arasında geniş kapsamlı bir oto- sansür eğilimi gelişmesine ve gazetecilerin işten çıkarılmalarına yol açmıştır.
- Gösteri düzenleme ve toplanma hakkına yönelik mevzuat ve uygulamaya yönelik unsurların yanı sıra güvenlik güçlerinin müdahalelerinin Avrupa standartlarına ulaştırılması gerekmektedir.

- Göstericilerin dağıtılmasında güvenlik güçlerinin müdahalesi sırasında güç kullanılması için gerekli kıstas gösterilerin barışçıl olmaması değil, gösterilerin kanuna aykırılığı olarak belirlenmiştir. Bu da AİHM içtihadı ile uyum içerisinde değildir.
- Güç kullanımının sıkı bir şekilde düzenlenmesi için yasal düzenlemelerde yapılması gereken değişikliklerin, güvenlik güçlerine verilecek eğitimlerle desteklenmesi gerekmektedir.
- Haziran ve Temmuz 2013'te İçişleri Bakanlığı'nın göndermiş olduğu biber gazı kullanımına ve toplumsal huzursuzluk durumlarında güvenlik sağlamak üzere izlenmesi gereken eylemlere yönelik talimatlarına uymayan görevliler tutarlı bir şekilde ve hemen cezalandırılmalıdır.
- Sivil toplum örgütlerinin mali sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkileyen yasal ve idari engeller bulunmaktadır.
- Düşünce özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğüne ilişkin mevzuat üzerinde Avrupa Konseyi kararları, AİHM kararları ve AB standartlarıyla uyum içerisinde kapsamlı bir reforma ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaç aynı zamanda kimlik belgelerinde din hanesi, vicdani ret, dini kurumların tüzel kişiliği, ibadethaneler, rahiplerin çalışma ve oturma izinleri gibi konuları da kapsamaktadır.
- **Cemevlerinin** tanınması konusunda ilerleme sağlanması önemli sorunların çözülmesini sağlayacaktır.
- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun uygulanmasına devam edilmiştir. Ancak bu alanda daha fazla insan kaynağına ve eşgüdüme ihtiyaç duyulmaktadır.
- Kadınların istihdama, politika oluşum süreçlerine ve siyasete daha fazla katılımı gerekmektedir.
- Hükümet erken yaşta ve zorla gerçekleştirilen evlilikler konusuna yönelik tedbirler geliştirmelidir.
- 2013-2017 Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı Aralık 2013'te kabul edilmiştir.
- Eğitim konusunda **bölgesel farklılıklar** geçerliliğini korumaktadır. Özellikle engelli çocuklar, mevsimlik tarım işçilerinin çocukları ve Roman çocuklar eğitime erişimde zorluklarla karşılaşmaktadır.
- Çocuk işçiliği ve çocuklar arasında yoksulluk endişe yaratmaya devam etmektedir.
- Şubat 2014'te kabul edilen kanun sosyal bakımdan korunmaya muhtaç ve engelli kişilerin durumunda düzelme sağlamıştır. Ulusal eğitim ve istihdam mevzuatında engelliliğe dayalı ayrımcılık yapılmaması ilkesi kapsam dâhiline alınmıştır.
- Eğitime erişimde eşitlik ve engelli bireylerin topluma entegrasyonları konusunda ilerleme sağlanması gerekmektedir.
- Cinsel eğilim ve cinsel kimliğe dayalı ayrımcılık konusunun kapsam dâhiline alınması başta olmak üzere Ayrımcılıkla Mücadele Yasa Tasarısının ve bu alandaki uygulamaların AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir.
- Sendikal haklara ilişkin mevzuat değiştirilmeli ve ilgili haklardan faydalanılması için gerekli şartlar sağlanmalıdır. Özel sektör çalışanları ve devlet memurları için örgütlenme hakkı, toplu sözleşme hakkı ve grev hakkı AB mevzuatı ve uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmelidir.
- 2008 yılında kabul edilen ve 2011 yılında üzerinde değişiklikler yapılan **Vakıflar Kanunu** çerçevesinde 116 azınlık topluluğuna ait vakıf 1560 mülkün iadesine ilişkin başvuruda bulunmuştur. Vakıflar Konseyi Nisan 2014 itibariyle 318 mülkün iadesine ve 21 mülk için tazminat ödenmesine karar vermiştir. 1092 başvuru ise geçersiz bulunmuştur. Geriye kalan başvuruların değerlendirmesine devam edilmektedir.
- Resmi makamlar ve dini azınlıklar arasındaki diyalog devam etmiştir. Ancak yasal düzenleme alanında bir değişiklik gerçekleşmemiştir.
- Lozan Antlaşması çerçevesinde tanımlanan dini azınlıklar dışında vatandaşların tamamı din ve vicdan özgürlükleri alanında ve eşit haklar temelinde aynı muameleye tabi tutulmaktadır. Ancak bu yaklaşım

Türkiye'yi etnik köken, dil ve din özgürlükleri alanında kimliklerini korumak üzere özel haklar isteyen vatandaşlara Avrupa standartlarına uygun bir şekilde haklar tanınması gereğinden alıkoymamalıdır.

- Azınlıkları hedef alan **nefret söylemi** ve suçunun önlenmesi ve cezalandırılmasına yönelik çalışmalar tutarlı bir şekilde devam ettirilmelidir.
- Kültürel haklar alanında ilerleme sağlanmıştır. Anadil kullanımı ve Kürtçe kullanımının toplum içinde normalleşmesi olumlu gelişmelerdir.

Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde Durum

- **Barış süreci** devam etmektedir. Çözüm önerileri kapsamlı bir şekilde ve özgürce değerlendirilmektedir.
- Mayıs ayında kabul edilen kanun ile siyasi partilere ve siyasetçilere yerel seçimlerde ve Parlamento seçimlerinde Türkçe dışında dillerde kampanya faaliyetleri gerçekleştirme hakkı tanınması, oyların %3'ünden fazlasını alan partilere sağlanan devlet finansmanının artırılması, çocukların ana dilinde özel eğitim alabilmelerine izin verilmesi, X, Q ve W gibi Kürtçe harflerin kullanımını kolaylaştıran Türkçe alfabede bulunmayan harflerin kullanımının suç olmaktan çıkarılması gibi gelişmeler yaşanmıştır.
- 11 Haziran'da terörün önlenmesi ve toplumsal entegrasyonun artırılmasına yönelik bir kanun kabul edilmiştir. Böylece barış süreci için yasal zeminin hazırlanması hedeflenmiştir. Kanun AB terör örgütü listesinde bulunan PKK ile görüşme yapanlara yasal koruma sağlamakta ve silah bırakan PKK militanlarının rehabilitasyonunu kolaylaştırmayı öngörmektedir. Abdullah Öcalan, BDP ve HDP yeni kanunu memnuniyetle karşılamıştır.
- Abdullah Öcalan ile görüşmeler devam etmiştir.
- Nisan ayında MİT Kanunu üzerinde yapılan değişikliklerle Öcalan ile görüşmeler yürüten istihbarat örgütü çalışanlarına yasal güvenceler sağlanmıştır.
- Özellikle askeri güvenlik birimlerinin oluşturulduğu veya güçlendirildiği bölgelerde münferit şiddet olayları gerçekleşmiş ve kayıplar verilmiştir. PKK tarafından askerler ve memurların da aralarında bulunduğu adam kaçırmaya vakaları yaşanmış, kaçırılan kişiler Kürt milletvekillerinin arabuluculuğuyla serbest bırakılmıştır.
- PKK'nın Türkiye'den çekilmesi yavaşlamış ve Ocak ayında durmuştur.
- Akil insanlar komitesi çalışmalarını tamamlayarak, sürece yönelik önerileri içeren raporu tamamlamıştır. Bu rapor yayımlanmamıştır.
- Terörle Mücadele Kanununun 10. Maddesinin iptali ve yargılama öncesi gözaltı ve tutukluluk sürelerinin en fazla 5 yıla indirilmesi sonucu KCK davası dâhil olmak üzere Kürt sorununa ilişkin konularla bağlantılı olarak gözaltında tutulan sanıklar serbest bırakılmıştır.
- Mayınların temizlenmesine devam edilmiştir. Sayısı yaklaşık bir milyon olarak tahmin edilen mayınların temizlenmesi işlemi için sürenin 2014 yılından 2022'ye uzatılması talep edilmiştir. Suriye sınırında bulunan mayınların temizlenmesi çalışmaları 2013 yılının ikinci yarısında durdurulmuştur.
- Güneydoğu Anadolu Projesi devam etmiştir. Öte yandan yerel halk ve sivil toplum örgütleri tarihi miras, doğal yaşam alanı ve tarım arazilerine zarar verdikleri gerekçesiyle baraj projelerini eleştirmektedir.
- Köy korucuları sisteminin iptaline yönelik bir adım atılmamıştır.
- AİHM Şırnak kentine bağlı iki köyde sivillerin ordu tarafından bombalanması dâhil olmak üzere 1994 yılında meydana gelen olaylarda Türkiye'nin İnsan Hakları Üzerine Avrupa Sözleşmesi'nin 2. ve 3. Maddelerini ihlal ettiğine karar vermiştir.

- 34 sivilin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan Uludere (Roboski) olayına ilişkin olarak Genelkurmay Askeri Savcılığı beş ordu görevlisi hakkında takipsizlik kararı vermiştir. Olayda hayatını kaybedenlerin aileleri Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuşlardır.
- 1990'lara dayanan kayıp kişiler ve faili meçhul cinayet davalarında zamanaşımı hala yürürlüktedir ve bu gerekçeyle bazı davalar düşmüştür. Geçmiş suçlara dayalı 12 dava devam etmektedir. Bu cinayetlerin acilen etkin olarak incelenmesi gerekmektedir.

Mülteciler ve Yerlerinden Edilmiş Kişiler

- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun ve ilgili uygulama yönetmeliklerinin yürürlüğe girmesi, mülteciler ve sığınmacılar alanında önemli bir ilerleme teşkil etmektedir. Yeni kanun, göçmen ve mülteciler için kapsamlı bir yasal ve kurumsal çerçeve oluşturarak Türkiye'yi bu alanda AB standartları ve uluslararası standartlarla aynı çizgiye getirmektedir. Uygulama yönetmeliklerine dair çalışmaların tamamlanması gerekmektedir.
- Mülteci ve sığınmacıların tutulduğu merkezlerin yönetimine ilişkin ayrıntılı hükümlere ve bu merkezlerdeki göçmenler için psiko-sosyal hizmetlere ihtiyaç vardır.
- Türkiye açık sınır politikasını devam ettirmiş ve Suriye'den gelen 1 milyondan fazla mülteciye geçici koruma sağlamıştır. 22 ilde kurulan geçici koruma merkezlerinde 220.000 Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Mülteci kampları dışında bulunan mültecilerin kayıt altına alınma işlemleri devam etmektedir. Haziran 2014 itibarıyla mülteci kampları dışında bulunan 580.000 Suriyeli mülteci kayıt altına alınmıştır. Eylül ayında IŞİD'den kaçan 140.000 Suriyeli daha Türkiye'ye sığınmıştır.
- Türkiye, farklı ülkelerden sığınmacılara da ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'de Suriyeli mültecilerin dışında bulunan sığınmacı sayısı 80.000'den fazladır. Sığınmacı çocukların bir kısmı sosyal yardım, sağlık ve eğitim hizmetlerinden faydalanmakla birlikte, diğer bir kısmı yoksulluk, dil becerileri veya kimlik belgesi edinme ve aynı yerde ikamet zorunluluğu gibi konular sebebiyle hala önemli zorluklarla karşılaşmaktadır.
- Nisan 2014'te Azeri muhalif gazeteci Rauf Mirgadirov avukata erişim hakkı tanınmadan ve hukuki usule aykırı olarak Azerbaycan'a iade edilmiştir. Mirgadirov Azerbaycan'da Bakü Uluslararası Havaalanı'nda gözaltına alınmıştır.
- Yerlerinden edilmiş kişilerin ihtiyaçlarını karşılayan kapsamlı bir strateji hala bulunmamaktadır. Bazı köyler hala güvenlik bölgesi olarak sınıflandırıldığından yerlerinden edilmiş kişilerin bir kısmının kendi köylerine dönmelerine izin verilmemektedir. Köylerine dönen kişilerin bir kısmı ise temel altyapı eksiklikleri sebebiyle ancak kısa bir süre köylerde kalabilmişlerdir. Yerlerinden edilmiş kişiler yerel seçimlere katılabilmişlerdir, ancak çoğunluğu hala temel hizmetlere erişimde zorluklarla karşılaşmaktadır.

2.3. Bölgesel Sorunlar ve Uluslararası Yükümlülükler

Kıbrıs

- Türkiye BM Genel Sekreteri'nin himayesindeki müzakerelerin yeniden başlamasına destek vermiştir.
- Türkiye, Kayıp Şahıslar Komitesi'nin Kuzey Kıbrıs'taki askeri bölgelere erişimini kolaylaştırmaya devam etmiştir. Komitenin ilgili tüm arşivlere ve askeri bölgelere erişimini sağlama yönünde çalışmalar hızlandırılmalıdır.

- Türkiye ve Yunanistan devam eden müzakereler bağlamında Başmüzakerecilerin Ankara ve Atina'ya ziyaretlerini desteklemiştir.
- Öte yandan Türkiye, G.Kıbrıs'ın münhasır ekonomik bölgede, denizde doğal enerji kaynakları arama hakkına karşı söylemlerde ve eylemlerde bulunmuştur. Bu bağlamda AB kurumları, üye ülkelerin iki taraflı anlaşmalara taraf olma ve BM Deniz Hukuku Sözleşmesi dâhil olmak üzere uluslararası hukuk ile uyum içerisinde kendi sınırları dâhilinde doğal kaynakları araştırma hakkına vurgu yapmaktadır.
- Kıbrıs sorununun BM çerçevesinde adil, kapsamlı ve kalıcı olarak çözümü için Türkiye'nin müzakerelere aktif ve somut destek sağlaması beklenmektedir. Türkiye'nin kapsamlı çözüme desteği elzemdir. Devam eden müzakereler bağlamında olumlu bir ortam yaratılmasına katkı sağlamayan açıklamalardan kaçınılmalıdır.
- Türkiye, 21 Eylül 2005 tarihli bildirme ve Aralık 2006 ve Aralık 2010 Konsey kararları uyarınca Türkiye'nin Ek Protokol'den doğan yükümlülüklerini yerine getirme konusunda hiçbir ilerleme kaydetmemiş ve doğrudan ulaşım hatlarındaki kısıtlamalar dâhil olmak üzere malların serbest dolaşımı önündeki engelleri kaldırmamıştır.
- Türkiye, G.Kıbrıs ile ikili ilişkilerini normalleştirme yönünde bir ilerleme kaydetmemiştir.
- Türkiye, G.Kıbrıs'ın Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) gibi bir dizi uluslararası örgüte üyeliğini veto etmeye devam etmektedir.

Sınır Anlaşmazlıklarının Barışçıl Çözümü

- Türkiye ve Yunanistan arasında 2002 yılından bu yana kıta sahanlığının sınırlandırılması üzerine müzakere başlatılması yönünde ortak zemin bulunması için sonucusu Eylül 2014'te olmak üzere 58 tur keşif görüşmesi gerçekleştirilmiştir.
- Yunanistan Türkiye'nin Kastellorizo (Meis) Adası'nın kıta sahanlığının bir kısmı dâhil olmak üzere denizde petrol ve doğalgaz arama çalışmalarına yönelik ihale başlatmasına karşı çıkmaya devam etmektedir.
- Yunan karasularının genişletilmesi olasılığına karşı 1995 yılında TBMM'de kabul edilen ve böyle bir hareketin savaş sebebi (casus belli) sayılacağını belirten karar önergesi halen yürürlüktedir.
- AB Konseyi Türkiye'nin kayıtsız şartsız iyi komşuluk ilişkileri ve gerektiğinde Uluslararası Adalet Divanı'na başvurulması da dâhil sorunların barışçıl çözümüne bağlılık göstermesi gerektiğini vurgulamıştır. AB bu kapsamda AB üye ülkelere yönelik olumsuz sonuçlar doğurabilecek her türlü tehdit ve eylemden kaçınılmasını teşvik etmektedir.
- Yunanistan ve G.Kıbrıs, Türkiye tarafından karasularının ve hava sahasının (Yunan adaları üzerinde uçuşlar dâhil olmak üzere) tekrar eden ve artan bir şekilde ihlal edildiği yönünde resmi şikâyetlerde bulunmuştur.

Bölgesel İşbirliği

- Türkiye'nin AB Genişleme Politikası ve Komşuluk Politikası kapsamındaki ülkelerle ilişkileri olumlu seyretmiştir. Batı Balkanlarla yakın ilişki politikası devam etmiştir.
- Türkiye Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası çerçevesinde AB yönetimindeki Bosna-Hersek Görev Gücü'ne (EUFOR/ALTHEA) ve Kosova'daki EULEX'e destek vermeye devam etmektedir.
- Türkiye Kosova'nın uluslararası topluma, AB kurumlarına ve bölgesel girişimlere uyum sağlama çalışmalarına destek vermektedir.

- Türkiye, Bosna-Hersek ve Makedonya ile yakın ilişkisini sürdürmüş, ülkelerin NATO ve AB'ye katılım çalışmalarına destek vermiştir.

3. Ekonomik Kıstaslar:

Ekonomik kıstasların gözetimi Genel İşler Konseyi'nin Aralık 2013 kararlarında desteklediği üzere AB genişleme politikası kapsamında ekonomik yönetişimin artan önemi göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Bu doğrultuda Mayıs ayında Ekonomik ve Mali İşler Konseyi Katılım Öncesi Ekonomik Program temelinde Türkiye için hazırlanan odaklı politika desteğini kabul etmiştir.

3.1. İşleyen Piyasa Ekonomisi

- Türkiye'nin 2001 yılından bu yana sürmekte olan büyüme performansı ekonominin esaslarının iyileştirildiğine ve şoklara dayanıklılığın arttığına işaret etmektedir.
- Öte yandan yüksek cari açık ve görece yüksek enflasyon önemli ekonomik dengesizliklerin devamlılığını koruduğunu göstermektedir.
- Piyasa mekanizmaları uygun şekilde işlemektedir.
- Makroekonomik dengesizliklerin azaltılması ve uzun vadeli büyüme potansiyelinin hayata geçirilmesi için adımlar atılması gerekmektedir.

Ekonomi Politikası Temel Unsurları

- AB Komisyonu'na Şubat 2013'te sunulan 2014-2016 Katılım Öncesi Ekonomik Program, nispeten yavaşlamış bir büyüme, enflasyonda düşüş, bütçe açıkları ve cari açıkta azalma öngörmektedir. Ancak bu olumlu tabloda dahi dış borç yüksek seviyelerde seyretmekte ve yabancı yatırım akışının tersine dönmesi halinde ülke ekonomisinin kırılgan duruma düşmesi riskine yol açmaktadır.
- Hükümet kurumları arasında bölünmüş sorumluluk alanları, bütçe ve orta vadeli ekonomi politikalarının belirlenmesi çalışmalarının eşgüdümünü zorlaştırmaya devam etmektedir.
- Son dönemde ekonomi politikaları oluşum süreçlerinin ülkedeki siyasi gerilimden etkilendiği görülmektedir.
- Ekonomi politikalarının temel unsurları üzerinde toplumsal uzlaşma zayıflamıştır.

Makroekonomik İstikrar

- Türk ekonomisi 2012'de yavaşlaşmanın ardından 2013'te hızlanarak %4'lük büyüme oranına ulaşmıştır. Bu oran 2001'den bu yana uzun vadeli büyüme ortalamasının biraz altındadır. Tüketici harcamaları büyüme trendinin ana kaynağı olmuştur. Özel sektör harcamaları ise zayıf seyretmeye devam etmiştir. Kamu harcamaları ve özellikle kamu yatırımları GSYH artışını önemli oranda desteklemiştir.
- GSYH'nin %25,4'ünü oluşturan mal ve hizmet ihracatı durgun seyrederken, ithalat artış göstermiştir. Net ihracat 2013'te GSYH büyümesini olumsuz yönde etkilemiştir.
- 2014'ün ilk yarısında daha zorlu mali şartlar, hane halkı borçlanmasını kontrol altına almaya yönelik makro ihtiyati tedbirler ve bazı dolaylı vergi artışları sebebiyle özel iç talepteki düşüş sonucu GSYH büyümesi %3,3'e gerileyerek bir önceki yılın aynı dönemine göre zayıflamıştır. Özel iç talepteki düşüş ihracattaki artışla dengelenmiştir. İthalat ise hafif bir düşüş göstermiştir.

- Türkiye kişi başı GSYH'si (satın alma paritesi esasına göre düzeltilmiş olarak) 2013 yılında AB ortalamasının %55'ine ulaşmıştır.
- Cari açık hala çok yüksek düzeyde seyretmektedir ve son iki senede ortalama GSYH'nin %7'si seviyesinde seyretmiştir. Cari açık 2013 yılında GSYH'nin %7,9'una ulaşmıştır. Ancak bu artışın sebebi altın dış ticaretindeki dalgalanmalardır ve ekonominin uluslararası rekabetçiliği ile büyük ölçüde bağlantılı değildir. Altın ticaretinde belirli ölçüde normalleşme sağlanmasıyla cari açık 2014 yılının ilk yarısında daralma göstermiştir.
- Devamlı olarak yüksek seviyelerde takip eden cari açık Mayıs 2013 ve Ocak 2014'te gözlemlendiği üzere yatırımcıların güveninin azalması durumunda Türk lirasını zayıflatma riski taşımaktadır.
- 2013 yılında cari açığın görece küçük bir oranı (%14,7) doğrudan yabancı yatırım akımları ile finanse edilmiştir. Cari açığın finansmanında net portföy yatırımları ise bu oranın yaklaşık iki katı bir orana (%28,3) işaret etmektedir. Yaklaşık olarak geriye kalan oranın tamamı (%47) ise bankaların dış borçlanmaları ile karşılanmıştır.
- Dış borç hala yönetilebilecek bir oranda olsa da (%53), 2013 yılında gösterdiği artış (%15) nispeten yüksektir.
- Dış borcun yüksek seyri kaynaklı kısa vadeli finansman arayışları ülkeyi küresel yatırımcı duyarlılıklarındaki değişime karşı hassas hale getirmektedir.
- 2013 yılında **işgücü piyasaları** karma bir performans sergilemiştir. İşgücündeki yükseliş istihdama kıyasla daha hızlı bir büyüme gösterdiğinden 20-64 arası yaş grubunda işsizlik oranı %0,6'lık bir artış göstererek %8,8'e ulaşmıştır.
- İşgücündeki büyüme (%3,5) büyük oranda demografik unsurlardan kaynaklanmakla birlikte istihdama katılım oranının %1'lik artış göstererek %58,4'e ulaşması da etkili olmuştur.
- İstihdam oranı az bir ilerleme kaydederek %53,4'e ulaşmıştır.
- 2014'ün ilk beş ayında işgücündeki büyüme istihdamdaki büyümeden daha yüksek seyretmeye devam etmiştir ve işsizlik oranı geçtiğimiz yılın aynı dönemine kıyasla %0,5 oranında yükselmiştir.
- 2013 yılında kadın istihdamı oranı önceki yıla kıyasla %1,1 artış göstermekle birlikte, %31,8'lik oranla çok düşük bir seviyede seyretmiştir. Aktif olarak iş arayan kadınların sayısı düşük olmakla birlikte, kadınlar arasında işsizlik oranı erkeklere kıyasla daha yüksektir. İstihdama katılan kadınların 1/3'ü de ücretsiz olarak ailesiyle birlikte tarım alanında çalışan kadınlardır.
- Gençler arasında iş gücüne, öğretim veya mesleki eğitime katılmayan gençlerin yüksek oranı (%25,5) endişe yaratmaktadır.
- İşgücü piyasalarının yeterince esnek olmaması, işgücü piyasalarının etkin işleyişine sekte vurmaya devam etmektedir. Kayıt dışı çalışma yaygın olarak devam etmektedir. Bu durum daha kapsayıcı olması gereken işgücü piyasaları reformlarının derinleştirilmesi ve kapsamının genişletilmesi ihtiyacına işaret etmektedir.
- **Merkez Bankası** birden fazla hedefle sıra dışı ve karmaşık bir para politikası izlemeye devam etmiştir ve bu durum şeffaflık ve tahmin edilebilirliğe zarar vermektedir. Politika duruşu, değişen iç ve uluslararası şartlar ışığında sıklıkla değişime uğramıştır.
- Mayıs 2013 ve Ocak 2014 arasında değişen uluslararası parasal şartlar, iç siyasi gerilim ve bölgedeki kriz sebebiyle mali piyasalar ve Türk lirası şiddetli aşağı yönlü baskı altında kalmıştır. Aynı dönemde TL reel efektif anlamda %15,1 oranında düşüş göstermiştir. Ocak – Ağustos 2014 arası dönemde ise %7,4 oranında değer kazanmıştır.
- Para biriminin değer kaybetmesi, artan gıda fiyatları ve bazı dolaylı vergi artışları sonucunda, 2012 sonunda %6,2 seviyesinde olan enflasyon oranı, Aralık 2013'te %7,4'e ulaşmıştır. Bu oran Merkez

Bankası'nın %5'lik yılsonu hedefinden yüksektir ve %±/- 2'lik tolerans limitinin dışındadır. Enflasyon oranı Nisan – Ağustos 2014 döneminde artış göstermeye devam etmiştir.

- Merkez Bankası'nın enflasyon hedefine ulaşması için birincil hedef olan fiyat istikrarına net olarak odaklanılması gereklidir.

İşleyen Pazar Ekonomisinin Varlığı

- Kamu maliyesi alanında uluslararası standartlara uygun şekilde zamanlı bilgi akışı yeterince saydam değildir.
- Merkezi hükümetin bütçe açığı hedeflenenin altında gerçekleşmiştir. Gelirler ise dolaylı vergi gelirleri, özelleştirme ve sosyal sigorta primlerindeki değişiklikler nedeniyle planlananın üstünde artmıştır. Harcamalar 2012'ye oranla %12,7 ile nominal GSYH artışının (%10,2) üzerinde artmıştır.
- 2014'ün ilk yarısında harcamalar gelirlerden daha hızlı artmıştır.
- 2013'te kamu borcu Türk Lirası'nın değer kaybetmesi nedeniyle yabancı para borçların Lira karşılığının yükselmesi sonucunda %10,6 artmıştır.
- Borçların GSYH'ya oranındaki düşüş eğilimi durma noktasına gelmiş ve %36,3 olmuştur.
- Mali performans, gelirler kanadında iyi gelişmiş olmakla birlikte harcamalarda bütçeye göre aşımalar meydana gelmiştir.
- Kamu maliyesinin sürdürülebilirliği korunmuştur.
- Mali çerçevenin saydamlığının sağlanmasında ilerleme kaydedilmemiştir.
- Sermaye akışına bağımlı olması Türkiye'nin makroekonomik açıdan kırılgan olmasına sebep olmaktadır. Para politikalarının 2014 başında sıkılaştırılması Lira'nın değer kaybının ve borç artış hızının durmasına yardımcı olmuştur.
- Enflasyon hedefinin tutturulamaması ve özel tasarrufların düşük olmaya devam etmesi göz önünde bulundurulduğunda para politikası sıkı tutulmalıdır.
- Genel olarak değerlendirildiğinde Türk ekonomisi mali belirsizlikler ve küresel risk algısı karşısında kırılgan durumdadır.

Pazardaki Güçlerin Etkileşimi

- Fiyatı doğrudan düzenlenen öğelerin tüketici fiyat endeksi sepeti içindeki payı %5'in altında kalmaya devam etmiştir. Tüketici sepetinin %25'inden fazlasını oluşturan gıda ve alkollü içkiler politika ve idari kararlardan ileri düzeyde etkilenmektedir. Enerjide otomatik fiyatlandırma mekanizması ilke olarak yürürlüktedir. Uygulamada ise hükümet nihai tüketiciye uygulanan fiyatları belirlemeye devam etmekte ve bu da otomatik fiyatlandırma mekanizmasını devre dışı bırakmaktadır.
- Özel sektörün GSYH'daki payı %86,5 ile sabit düzeyde olmaya devam etmektedir.
- Elektrik sektöründe özelleştirmeler hız kazanmıştır. Tamamlanmış anlaşmaların değeri 2012'deki 2,3 milyar €'lık seviyeden 2013'te 9,2 milyar €'ya (GSYH'nın %1,5'i) ulaşmıştır.
- 2014 başında özelleştirme ihaleleri devam etmiştir.
- Fiyatların serbest belirlenmesi konusunda ilerleme mevcut değildir; hükümet piyasaya müdahale ederek fiyat belirleme konusunda etkin olmaya devam etmektedir.
- Ürün ve hizmet pazarında serbestleştirme sayesinde rekabet artırılabilir.

Pazara Giriş ve Çıkış

- 2013'te yeni kurulan işletmelerin sayısı önceki yıla göre %1,6 artmıştır.
- Türkiye'de iş kurmak için altı farklı süreçten geçmek gereklidir ve bu da ortalama altı gün sürmektedir.
- İş kurma maliyeti kişi başı milli gelirin %10,5'inden %12,7'sine yükselmiştir.
- İnşaat izni almak maliyetli ve külfetlidir.
- Kapanan veya tahliye olan işyerlerinin sayısında geçen yıla göre %20,6 düşüş gerçekleşmiştir.
- Pazardan çıkış maliyetli olmaya devam etmektedir. İflas sürecinin tamamlanması ortalama 3,3 yıl sürmektedir.

Yasal Sistem

- **Mülkiyet hakları** alanında yasal sistem iyi işlemektedir.
- Ticari sözleşmelerin uygulanması ticari mahkeme hâkimlerinin yeterince uzman olmamaları nedeniyle uzun sürmektedir.
- Eksperin tanıklığına başvurulması sistemi halen paralel hukuki bir sistem olarak faaliyet göstermekte ancak, yargı süreçlerinin toplam kalitesini artırmamaktadır.
- Uzlaşmazlıkların mahkeme dışında çözümlenmesi mekanizması sigorta, vergi ve gümrükler ile ilgili konular dışında yeterince kullanılmamaktadır.
- Yargı sisteminin kapasitesi artırılmalıdır.
- Gecikmiş vergilerin affı ile ilgili yeni bir yasa TBMM'ye gönderilmiştir. Sürekli olarak vergi affı getirilmesi vergi ödemelerinin düzenli olarak yapılmasının önüne geçmekte ve uzun dönemde sosyal güvenlik kurumu ve vergi dairesinin gelir kapasitesini düşürmektedir. Mevcut enflasyon oranı da göz önünde bulundurulduğunda cezaya düşen vergi mükellefleri, diğer düzenli ödeme yapanlara kıyasla avantajlı konuma geçmektedir.

Mali Sektörün Gelişimi

- Mali sektörün büyük bir bölümü bankacılıktan oluşmaktadır. Bankacılık sektörünün aktifleri 2012'de GSYH'nin %97'si iken 2013 sonunda %111'e ulaşmıştır. Devlet bankalarının toplam sektördeki payı %28 seviyesindedir.
- Ülkenin yedinci büyük bankası konumundaki Halkbank içindeki kamu payı 2013'te %51,1 olarak devam etmiştir. Bankanın özelleştirilmesi için bir strateji bulunmamaktadır.
- Yabancı bankaların payı 2012'deki %12,7'lik seviyeden 2013'te %13,9'a çıkmıştır.
- Bankaların yabancı kurlara uyarlanmış kredi portföyleri 2013'te %25'e ulaşmıştır.
- Ocak 2014'te para politikasının sıkılaştırılması ile birlikte kredilerdeki artışta kademeli bir düşüş meydana gelmiştir.
- Bankaların kredi / mevduat oranı 2013 sonu itibarıyla %109'a çıkmıştır.
- Bankacılık sektörünün karlılık performansı iyi düzeydedir. Net kar 2013'te %5,1 artmıştır ancak bu seviye 2014'ün ilk yedi ayında %12,4 azalmıştır.
- Sektörün sermaye yeterlilik oranı Mayıs 2014'te %16,3'e çıkmıştır. (yasal zorunlu seviye %12).
- Gecikmiş alacakların oranı %3 olarak sabit kalmıştır.

3.2. AB Pazarındaki aktörlerle ve rekabet baskısıyla baş edebilme kapasitesi

İnsan Kaynağı ve Fiziki Altyapı

- Eğitim harcamalarındaki artış ve reformlar okulluluk oranının artmasına yardımcı olmuştur. Ancak bu alanda cinsiyet eşitliği ve eğitim kalitesi ile ilgili sorunlar mevcuttur.
- Özellikle ortaokul ve lisede kızların okulluluk oranında erkek öğrencilerle farklılık mevcuttur.
- Uluslararası standartlara göre **yüksek eğitime katılım** düşüktür.
- 30-34 yaş grubunda meslek eğitimi kalifikasyonuna sahip kişilerde 2012'deki %18'lik seviye 2013'te %19,5'e çıkmıştır.
- Toplam yatırımlar 2013'te sabit kalarak GSYH'nın %20,3'ü olmuştur. Yatırımlarda özel sektörden kamuya doğru bir kayma mevcuttur.
- Doğrudan yabancı yatırımlarda azalma gerçekleşmiştir. GSYH'nın %1,7'sinden %1,6'sına düşmüştür.
- Ar-ge yatırımları, 2018'de GSYH'nın %1,8'ine ulaşılması hedefinin çok gerisinde kalmıştır. (2012'de %0,92)
- Ülkenin altyapısı ve fiziki sermayesindeki ilerleme orta düzeydedir.

Sektör ve İşletme Yapısı

- 2013'te GSYH artışı %4, istihdam artışı ise %2,8 olmuştur; bu durum işgücü verimliliğinin arttığına işaret etmektedir.
- İstihdam artışı sektörel bazda incelendiğinde hizmet sektöründe artış olmaya devam ettiği; tarımda ise %0,9'lik azalma olduğu görülmektedir.
- Tarımın GSYH içindeki payı %7,2'ye düşmüştür.
- Elektrik üretim varlıklarının özelleştirilmesinde ilerleme potansiyeli, yatırımcıların finansman güçlükleri nedeniyle sınırlı kalmıştır.
- **Doğal gaz** pazarının serbestleştirilmesi için BOTAŞ'ın doğal gaz piyasasındaki tekel konumu azaltılmalıdır.
- Doğal gaz piyasası taslak kanunu TBMM'de onaylanmayı beklemektedir.
- Elektrik ve gaz piyasası için maliyet bazlı bir fiyatlandırma mekanizması hayata geçirilmelidir
- Elektrik piyasasının serbestleştirilmesinde önemli aşama kaydedilmiştir ancak diğer ağ bağlantıları sektöründe serbestleştirme yavaş ilerlemiştir.

Devletin Rekabet Gücü Üzerindeki Etkileri

- Devlet yardımları yasaasının yürürlüğe girmesi 2014 sonuna kadar ertelenmiştir.
- Devlet yardımları kurumu resmi olarak bir devlet yardımları envanteri çıkarmamış ve devlet yardımlarını uyumlaştırmak için bir eylem planı oluşturmamıştır.
- Kamu ihaleleri kanunundaki değişiklikler yasayı AB müktesebatından daha da uzaklaştırmıştır.
- Devlet yardımlarının saydamlaştırılmasında sınırlı ilerleme sağlanmıştır.

AB – Türkiye Ekonomik Entegrasyonu

- Mal ve hizmetler ihracatının GSYH'ye oranına göre ölçülen Türkiye ekonomisinin dışa açıklığı, 2012'deki %57,8'lik düzeyden 2013'te %58,0'e çıkmıştır.
- AB'nin Türkiye toplam ticaretindeki payı %37,8'den %38,5'e çıkmıştır.
- Türkiye'nin ihracatındaki AB payı %39,0'dan %41,5'e çıkmıştır. İthalattaki payı ise %37,1'den %36,7'ye düşmüştür.
- Genel olarak ticaret ve ekonomide AB ile bütünleşme yüksek seviyede seyretmiştir.

* * *